

YAŞ TÜRKİSTAN DERGİSİNDE ÇIKAN BİR MAKALE

- Ali ve Nino yazarı üzerine -

Takdim ve aktarma: Yunus ZEYREK

Yaş Türkistan dergisi 1929-1939 yıllarında ünlü Kazak aydınlarından Mustafa Çokayoğlu (Kazakistan/Akmescit, 1890 - Almanya/Berlin, 1941) tarafından Paris'te neşredilmiş bir dergidir. Bu derginin amacı, kapaktaki adının altında yer alan "*Türkistan'ın millî kurtuluşu için çalışan aylık mecmua*" ifadesinden anlaşılmaktadır. *Yaş Türkistan*'ın elimizde bulunan birkaç sayısını karıştırırken dikkatimizi çeken ve çok önemli tespitleri ihtiva eden bir makaleyi bugünkü yazımıza aktarıp okuyucularımıza sunuyoruz. Bu makalenin altında yer alan "*Yaş Türkistanlı*" imzasının kime ait olduğu hususunda kesin bir bilgimiz yoktur. Hâl böyle olsa da bu yazının Mustafa Çokayoğlu veya Tahir Çağatay tarafından kaleme alınmış olacağını söyleyebiliriz.

Bu makalede dikkatimizi çeken iki hususa işaret etmeliyiz: Birincisi, Sovyet Rusya'nın Türk illerinde icra ettiği kötü işler; ikincisi de **Ali ve Nino** gibi çok ünlü bir romanın yazarı olma ihtimalinden bahsedilen Lev Nussembaum'la ilgili gerçekler... Bu arada Sovyet zamanında Türkiye dışındaki Türk dünyası hakkında bilgi kaynaklarının ne kadar arızalı olduğuna da işaret etmeliyiz.

Zira yalan yanlış kaynakların nasıl bir bilgi kirliliğine sebep olduğu bu yazıda da örneklerle açıklanmaktadır.

Dergimizin 41. Sayısında "*Bir Kafkasya Romanı: Ali ve Nino*" başlıklı yazımızda söz konusu romanın yazarıyla ilgili birtakım mülâhazaları değerlendirmiş ve şu ifadelerle yer vermiştik: "*Bu kitabı Veziroğlu Yusuf Çemenzemini'nin müstear adla yazdığı kuşvetli bir ihtimal olarak öne sürülmüştür. Diğer bir iddia ise tamamen başkadır. Bakü Musevilerinden olup 1920'lerde Avrupa'ya giden Lev Nussimbaum (1905-1942) ve onun Avusturyalı hanım arkadaşı Elfriede Ehrenfels, bu romanı Azerbaycanlı bir isim kullanarak birlikte yazmışlardır...*"

Yaş Türkistan'da yer alan makalede *Lev Nussimbaum* hakkında verilen bilgileri dikkate değer bulmaktayız. Bu şahısla ilgili bilgileri bu vesileyle bir başka kaynaktan teyid etmiş oluyoruz. Bizim burada söyleyeceğimiz son söz şudur: *Ali ve Nino* gibi değerli bir romanı böyle bir kişinin yazmış olması imkân ve ihtimal dışıdır. Burada naklettiğimiz makale, romanın ilk yayımlanma tarihi olan 1937'den dört sene öncedir (1933). Bu da dikkate alınması gereken bir başka husustur.

Şimdi *Yaş Türkistan*'daki makaleyi, bazı küçük sadeleştirmelemlerle aynen veriyoruz:

"Cumhuriyet" Muhbiri Nadir Nadi Beğ'in Musahabede Bulunduğu "Esed Beğ" Kimdir?

Bıldır Temmuz ayının 2'sinden 11'ine kadar 200 tarihçinin katılımıyla Ankara'da yapılmış olan Türk Tarihi Kurultayı ve Eylül'ün 26'sundan Ekim'in 5'ine kadar İstanbul'un Dolmabahçe Sarayında toplanan Türk Dili Kurultayı, Türkiye münevverleri arasında tekrar Türkiye dışındaki Türklere karşı hissedilir bir alâka uyandırdı. Türkiye matbuatında hariçteki Türklere, aynı şekilde Rus proletarya esareti altında

ezilmekte olan Türklere hakkında türlü mevzularda makaleler yayınlanmaktadır. Bıldır iki mühim tarihî kurultaydan sonra Türkiye gençliğinin Rusya boyunduruğu altındaki kardaşlarının vaziyeti hakkında merak uyandırmaya başlamasını Türklük menfaati için şüphesiz büyük bir kazanç saymalıyız. Fakat talih-sizliğe karşı Türkiyeli kardaşlarımızdan bazıları çok samimiyetle başladıkları bu iyi niyetleri, bilmeden, farkında olmadan ara sıra bozuk, bulanık kaynaklarla karşılaşarak Türkiye dışındaki kardaşları hakkında yanlış malûmatlarla aşılantılmaktalar. Bu hâlin açık bir misalini merhum "Atsız Mecmua" Müdürü Nihal Beğ

yazılarında gördük. Bu makalede böyle yaramaz bir "kaynak"a rastlamanın ikinci türlü bir misalini gösterip geçeceğiz.

İstanbul'un gündelik gazeteleri arasında mühim bir yer işgal eden "Cumhuriyet" in 20.XI.32'de çıkan sayısında "Rusya'daki Türkler Hakkında Bir Konferans" başlıklı bir başmakale çıktı. Geçen yılın 19 Kasım'ında Avusturya'nın merkezi Viyana şehrinden Nadir Nadi Beğ tarafından yazılan bu başmakaleye aşağıdaki sözlerle başlanmıştır:

"Viyana Kültür Birliği" buranın fikir sahasına hâkim olan en kuvvetli bir teşekküldür. Bu cemiyet her hafta tertip ettiği konferanslarla halka Avrupa'nın tanınmış ilim, san'at, siyaset adamlarını dinlemek imkânını temin eder. Geçenlerde Kayyo'nun¹ konferansından bahsetmiştim. Evvelki akşam Viyanalılar aynı kürsüde çok kıymetli bir Türk muharririni alkışladılar. **Esed Beğ** isminde Azerbaycanlı bir arkadaşımız "Bugünkü Rusya'nın Ruhunu" mevzulu bir konferans verdi. Esed Beğ Berlin'de tanınmış bir muharrir ve gazetecidir. Henüz çok genç olduğu hâlde şimdiden birkaç kitap neşretmiştir. Bunlardan *Stalin'in Hayatı* ve *Muhammed'in Tercüme-i Hâli* çok beğenilmiştir. Esed Beğ bu son eserinde yeni ve canlı iddialarda bulunmaktadır. Ona nazaran büyük peygamber bir din kurucusu olmaktan ziyade bir devlet kurucusudur. Çünkü o kısa bir zamanda, zamanının ve muhitinin içinde bulunduğu karışıklığa rağmen muazzam bir devlet kurmağa muvaffak olmuştur.

Esed Beğ aslen Bakülüdür. Babası Bakü'nün en zengin petrol menbalarına sahipmiş. Rus İhtilâli'nde vaziyetleri bozulmuş. Esed Beğ Türkistan'a, oradan İran'a geçmeye mecbur olmuş. Bir müddet Kafkasya'da yaşamış, sonra Tiflis'te, Trabzon'da, İstanbul'da bulunmuş. Şimdi on seneden beri Berlin'deymiş.

Bu izahatı konferans münasebetiyle Esed Beğ hakkında intişâr eden bir makalede gördüm ve bir Türk olan bu kıymetli ilim adamıyla görüşmeyi faydalı buldum. Rusya'da milyonlarca Türk var. Bunların şimdiki ictimâî vaziyetleri, rejime karşı olan alâkaları hakkında Esed Beğ'in vereceği ma'lûmat şüphesiz mühim olacaktır.

Esed Beğ'le görüştüm. Çok nazik bir adam. Hatasız Türkçe konuşuyor. İstanbul'da pek az bulunmuş olmasına rağmen şivesi İstanbul şivesine yakın. Kendisi şahsen Bolşeviklik aleyhinde. Fakat her ilim adamı gibi hadiseleri tamamen tarafsız bir gözle görüyor. Bana Rusya'daki ırkdaşlarımızın vaziyeti

hakkında şu ma'lûmatı verdi." diyen Nadir Nadi Beğ makalesini, "Esed Beğ" in söylediklerini naklederek bitirmiştir.

Nadir Nadi Beğ kardaşımızla "Hatasız Türkçe konuşmuş" ve ona "Kendisini şahsen Bolşeviklik aleyhinde" gösterip, "Her ilim adamı gibi hadiseleri tamamen bîtaraf bir nazarla gördüğü" kanaatini verebilmiş "Esed Beğ" genç Türk yazarı Nadir Nadi Beğ'e "Rusya'daki ırkdaşları" hakkında ma'lûmat verirken "Sovyetler, kültür itibariyle Türklere çok yardım etmiş, milyonlarca Türk'ü cehaletten kurtarmışlardır. Bakü gibi, Kazan gibi büyük şehirlerde üniversiteler açılmıştır. Hemen her köyde mektep vardır. Arap harfleri kaldırılmış, yerine daha pratik ve daha kolay olan Rus harfleri konulmuştur. Kadınların yüzleri açılmış, çarşaf atılmıştır. Bütün bunlar kültür itibariyle büyük hizmetlerdir..." demiştir. "Esed Beğ" in bu iddiaları yanlış ve hakikate uymamaktadır.

Bakü Üniversitesini Sovyetler değil, Millî Azerbaycan Hükûmeti kurmuştur. Kazan'daki üniversite ise Bolşeviklerden çok eski bir zamana aittir.² Bakü, Kazan gibi büyük Türk şehirlerinde açılan üniversiteleri, bilgi ocağından komünizm propaganda ocaklarına dönüştüren Sovyetlerdir.

Çarlığın yıkılışı ve parçalanışıyla Azerbaycan, Türkistan, İdil-Ural ve Kırım gibi Türk ülkelerinde ilk sırada yapılabilen ilk muvaffakiyetli iş, millî maarif cephesinin doğru bir istikamete konulabilmesiydi. Sovyetler iş başına gelip yerleşince önce millî mekteplerimizin hepsini kapatıp halkımızın bin türlü felâketler arasında yetiştirdiği okumuş kişileri acımadan öldürdüler, sürgün ettiler ve "diriler mezarı" adı verilen "ÇEKA" zindanlarına attılar. Şimdi ise onlar aynı kötülüğü, aynı hayvanca muameleyi Sovyet mekteplerinden yetişen münevverlerimize de reva görmekteler. İşte Sovyetler kan deryasına boyayıp istilâ ettikleri Türk ülkelerinde cehalete karşı böyle mücadele ediyorlar...

Hars sahasında mühim rolü olan alfabe meselesinde de Sovyetler siyaseti bellidir. Onlar, öz esaretindeki Türklere Rus harfleriyle karışık, biçimsiz bir alfabe kabul ettirerek bizi Türkiyeli kardaşlarımızdan ayırmaktadırlar.

"Esed Beğ" in "ırkdaşları" hakkında Nadir Beğ kardaşımıza verdiği ma'lûmat şu iki cümle ile bitiyor: "Okuma öğrenen bir adam düşünüyor demektir. Düşünen adam her zaman hürdür."

Sovyet mekteplerinde okumanın millî ahlâk, millî duygu ve millî hars için nasıl korkunç olduğunu burada söylemeye hacet yoktur. Herkes

¹ M. Caillaux: Burunğu Fransa'nın Maliye ve Başbakanı.

² Kazan Üniversitesini, eski Rusya'nın en eski bilim ocaklarından biri saymalıdır.

tarafından bilinen bir misal: Sovyet hükûmetiyle sıkı siyasî dostluk münasebetlerinde bulunan Türkiye hükûmeti, Avrupa'ya yüzlerce talebe gönderdiği bir çağda Sovyet Rusya'sına bir talebe yolladı mı? Millî yükseliş yoluna ayak basan İran ve Afganistan hükûmetleri Sovyet Rusya üniversitelerine bir tane olsun talebe yolladılar mı? Yakında Sovyet hükûmetiyle yeniden dostluk antlaşması yapan Çin hükûmeti ise Sovyet Rusya'sında okuyup dönen Çinli gençlerin katiyen devlet işlerine yaklaştırılmaması hakkında emir çıkardı (Fransızca "Tan" gazetesinin 30.XII.32 nüshasına bakılsın).

Nadir Nadi Beğ ve başka Türkiyeli kardaşlarımız, Sovyet mekteplerinde Türklük fikrine, aynı şekilde "Kemalizm"e karşı şiddetli propagandalar yürütülmekte olduğunu, hatta Rusya'daki Türklerin coğrafi isimleri Anadolu Türkçesindeki gibi yazmalarına da engel olduklarını bilirler mi acaba? Çin, Türkiye, İran ve Afganistan millî fikirlerine hiç uymayan "Sovyet maarifi" Rusya'daki Türklerin millî fikrine nasıl uysun!

Hakikî vaziyet tamamen başkayken Rusya esaretindeki kardaşlarımızın hâlimden habersiz bir genç Türk yazarına kendini "Şahsen Bolşeviklik aleyhinde" gösterip ona "Sovyetler, kültür itibarıyla Türklere çok yardım etmiş" diyen yanlış ve hakikate uymayan şeyi söyleyen "Esed Beğ" kimdir?

Bundan iki yıl önce Almanya neşriyat âleminde pek nadir bir hadise oldu. "Muhammed Esed Beğ" nâmında birisinin "Öl und Blut im Orient" (Şarkta Neft ve Kan) adlı 300 sayfa kalınlığında bir kitabı çıktı. Bu kitap, cins ve muhteviyatı itibarıyla şark hakkında Almanca neşredilen eserler arasında büyük bir zirve sayılır. Uydurma ve yanlış ma'lûmatlarla doldurulan bu kitapta aynı şekilde Türkler, İran ve Gürcüler son derece tahkir edilmişlerdir. Şark hakkında değerli eserleriyle takdir edilen Alman neşriyatı arasına böyle sahtekârlıklarla dolu bir kitabın karışması Almanya matbuatını müthiş derecede heyecana getirdi. O zaman yani bundan iki yıl önce "Berliner Börsen Courier, Berliner Tribüne, Berliner Börsen Zeitung, Der Tag, Die Kreuzzeitung, der Deutsche Vorwärts, Der Deutschen Spiegel, Münchener Neueste Nachrichten, Der Westen, Hamburger Nachrichten, Osnabrücker Zeitung, Deutsche Zeitung, Reinisch-Westfäl. Zeitung,

Mustafa Çokay

Das Deutsche Offiziersblatt, der Nahe Osten, Prométhée, Matin, L'Orient" gibi Almanca gazetelerle Fransızca neşriyatta ve "Odlu Yurt, Millî Yol, Yaş Türkistan" a benzer Türkçe mecmualarda "Muhammed Esed Beğ" in "Şarkta Neft ve Kan" adlı bu kitabındaki uydurma ve dedikodularına karşı şiddetli tenkitler yazılmıştı. Berlin'deki İslâm Enstitüsü de "Esed Beğ" in bu sahtekârlıklarla dolu kitabına karşı vaktiyle şiddetli itirazlarda bulunmuştu. Nihayet Berlin gazetecilerinden bazıları Almanya'nın gerekli idareleriyle bir araya gelip böyle fena düşüncelere sahip "Muhammed Esed Beğ" in kim olduğunu araştırdılar. Neticede onun 1905 yılının 20 Ekim'inde Ukrayna'nın Kiyev şehrinde doğan Abraham Oğlu Lev Nussenbaum³ nâmında bir Yahudi olduğunu ve onun 1921 yılından beri Berlin'de yaşadığını tespit ettiler ve Berlin gazetelerinde yazdılar.

İşte bu hakikat ortaya çıkarılınca vaktiyle Berlin kitap mağazalarının vitrinlerini "süsleyen" "Şarkta Neft ve Kan" kitabı da yerinden alınıp, mağazaların göze çarpmayan köşe bucaklarına atıldı.

Nadir Nadi Beğ kardaşımızın yazılarından Lev Nussenbaum'un şimdi de aynı sahtekârlık yolundan ayrılmadığına şahit olmaktayız. "Esed Beğ" ismi arkasına saklanan bu Lev Nussenbaum'un, kendini "Bakülü ırkdaşımız" gibi gösterip bu suretle etrafındakilerini aldatmayı kendisi için bir meslek hâline getirmesinde şüphesiz Türklük aleyhinde büyük bir hikmet/sır

gizlenmiştir. Bizim, bir Türk ismine sarılmış Kievli bu Nussenbaum hakkındaki tahmin ve şüphelerimiz birer birer ortaya çıkmaktadır. Arkadaşımız "İstiklâl" gazetesinin 19'uncu sayısında "Yalancı Kafkasçılar" başlıklı makalesinde, umumî dili Rusça olmak üzere "Kafkasya Federasyonu" kurmak ve Kafkasya'yı Avrupa devletlerinden birisinin himayesine vermek amacıyla Berlin'de "Kafkasyalı Gençler Birliği" nâmında bir teşkilât kurmaya çalışan Ermeniler arasında "Esed Beğ" ismi de zikredilmektedir.

İrkdaşlarını tanımak ve tanıtmağa heveslenen Türkiyeli kardaşlarımızın hepsi insanı şaşırtan ve samimî Türk ufkunda olumsuz sonuçlar doğuracağı tehlikesi olan sahte, bulanık kaynaklardan kendilerini keşke korusalar...

Yaş Türkistanlı
Yaş Türkistan, S. 38, İkinci Kânun 1933

³ Lev Abramoviç Nussenbaum.